

Agnieszka Huterska, Ewa Zdunek-Rosa

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

WPLYW WSPÓLNOTOWYCH UREGULOWAŃ NA RYNEK MLEKA W POLSCE

IMPACT OF THE EU REGULATIONS ON MILK MARKET IN POLAND

Słowa kluczowe: wspólnotowa polityka rynku mleka, rynek mleka, kwoty mleczne, bilans mleka

Key words: common milk market policy, milk market, milk quotas, milk balance

Abstrakt. Zaprezentowano funkcjonowanie rynku mleka w Polsce. Przedstawiono uwarunkowania prawne rynku mleka w Polsce po przystąpieniu do Unii Europejskiej. Przeprowadzono również statystyczną analizę zmian w zakresie produkcji i konsumpcji mleka w Polsce wraz z analizą bilansu mleka. WPR w zakresie regulacji rynku mleka nie wpłynęła istotnie na wielkość podaży tego surowca zarówno w Polsce, jak i w krajach UE. Od 2008 r. dochód gospodarstw zajmujących się produkcją mleka bez dopłat przyjmuje wartości ujemne. Działalność w tym obszarze staje się natomiast rentowna dzięki wsparciu unijnemu.

Wstęp

Produkcja mleka jest jednym z najważniejszych kierunków działalności rolniczej w krajach Unii Europejskiej. Rynek mleka należy natomiast do najbardziej regulowanych obszarów Wspólnej Polityki Rolnej. W Polsce, przed przystąpieniem do tego ugrupowania integracyjnego, nie istniały bezpośrednie ograniczenia podaży mleka na rynku, a rozwój produkcji zależał od uwarunkowań rynkowych [Malak-Rawlikowska 2007].

Celem artykułu jest pokazanie zmian polityki wspólnotowej na rynku mleka oraz prezentacja ram prawnych, dotyczących możliwej wielkości produkcji tego surowca. W celu zweryfikowania zgodności przyznanych kwot produkcji mleka z zapotrzebowaniem na nie, przeprowadzona zostanie analiza rynku mleka w Polsce.

Uwarunkowania prawne rynku mleka

Rynek mleka i przetworów mlecznych w Unii Europejskiej, jak podaje Urząd Komitetu Integracji Europejskiej [www.ukie.gov.pl], jest najbardziej wspierany i regulowany. Produkcja mleka jest jednym z najważniejszych kierunków działalności rolniczej w krajach członkowskich Unii Europejskiej (UE). Do najważniejszych producentów mleka, oprócz Niemiec (23%) i Francji (20%), należy zaliczyć: Wielką Brytanię, Holandię i Włochy, które razem dostarczają 75% unijnego mleka [Grochowska 2003].

Na początku funkcjonowania Wspólnej Polityki Rolnej nie określono jednolitych cen mleka w krajach członkowskich [Krzyżanowski 2009]. Dopiero w 1968 r. została podjęta decyzja o utworzeniu Wspólnej Organizacji Rynku Mleka i Produktów Mlecznych [Grochowska 2003]. W Rozporządzeniu Rady Nr 804/68 EWG z 1968 r. (Dz.U. L 148 z 27.6.1968), określono główne elementy Wspólnej Polityki Rolnej, dotyczące mleka i produktów mleczarskich [Krzyżanowski 2009].

Podstawowym celem wprowadzonych regulacji była stabilizacja rynków i zapewnienie godnego standardu życia producentom mleka (Rozporządzenie Rady Nr 804/68/ EWG z dnia 27 czerwca 1968 r.). Wspólna organizacja rynku mleka i przetworów mlecznych obejmuje m.in. następujące produkty: mleko i śmietanę, maślanekę, serwatkę, masło oraz inne tłuszcze i oleje otrzymywane z mleka, sery i twarogi, laktozę i syrop laktozowy, jak również preparaty typu karmy dla zwierząt. W wyniku finansowego wsparcia sektora z budżetu unijnego podaż mleka zaczęła gwałtownie wzrastać. Wywołało to znaczne zwiększenie wydatków na wsparcie rynku z budżetu UE [Grochowska 2003].

W celu zrównoważenia sytuacji na rynku mleka zdecydowano się na wprowadzenie w 1984 r. ograniczeń produkcyjnych (kwoty mleczne) oraz opłat karnych (*additional levy, superlevy*) za przekroczenie indywidualnych kwot mlecznych [Grochowska 2003]. System regulacji podaży mleka opiera się na krajowych wielkościach referencyjnych. Kwoty te zostały ustalone dla każdego kraju oddzielnie. Kwoty ustalane są dla sprzedaży hurtowej i bezpośredniej. Początkowo kwoty zostały ustalone dla każdego kraju członkowskiego na poziomie dostaw z 1981 r. powiększonych o 1%. Kwoty produkcji rozpatruje się w okresach od 1 kwietnia do końca marca roku następnego. W sezonie 1984/1985 zostały one zwiększone

o kolejny 1%. W sezonie 1987/1988 wielkość kwot została zmniejszona o 6%, w sezonie 1988/1989 o 2,5%, a w sezonie 1991/1992 o 2% [Krzyżanowski 2009]. Na mocy Rozporządzenia Rady (WE) Nr 72/2009, kwoty mleczne w poszczególnych krajach członkowskich są zwiększane o 1% w kolejnych latach kwotowych, aż do roku kwotowego 2013/2014. Opłata specjalna, czyli kara za przekroczenie kwoty, nakładana jest na wszystkich producentów mleka, którzy przekroczyli Indywidualne Ilości Referencyjne, ale tylko wówczas, gdy została przekroczona kwota w całym kraju (po zbilansowaniu wszystkich dostaw i kwot pozostających w rezerwie) [Malak-Rawlikowska 2007].

Wielkość kwot narodowych krajów UE-15 w latach 2004/2005 wynosiła 119 010 tys. t, w latach 2008/2009-2014/2015 120 505 tys. t. Dla pozostałych 10 krajów, kwoty wynosiły w latach 2004/2005 18 327,9 tys. t., natomiast w latach 2008/2009-2014/2015 18 999,4 tys. t. [Rynek mleka]. Polska otrzymała 8 964 017 t kwoty (8 500 000 t w kwocie dostaw hurtowych i 464 017 t w kwocie sprzedaży bezpośredniej) oraz dodatkowo 416 126 t rezerwy restrukturyzacyjnej, która zasilila Krajową Rezerwę Krajowych Ilości Referencyjnych w 2006/2007 r. Przyznana Polsce kwota hurtowa (w 2004/2005 r. 95,4% kwoty krajowej) była o 14% (tj. o ok. 1,2 mln t) wyższa niż skup w 2003 r. Kwota krajowa przysługująca Polsce na rok kwotowy 2011/2012 wynosi 9 857 658 127 kg.

Pierwotny przydział kwot dla producentów mleka obowiązywał w 2004 r., na podstawie poziomu dostaw z roku referencyjnego (od 01.04.2002 do 31.03.2003 r.). Kwoty produkcyjne na mleko są własnością producentów mleka i składnikiem majątku ich gospodarstw. Producenci, posiadający indywidualne kwoty mleczne mogą dokonywać ich transferu: w formie dzierżawy (kwoty lub gospodarstwa z kwotą), kupna/sprzedaży (kwoty lub gospodarstwa z kwotą), darowizny, dziedziczenia, a także konwersji kwoty mlecznej (stałej lub tymczasowej) z hurtowej na bezpośrednią lub odwrotnie [Malak-Rawlikowska 2007].

W związku z zakończeniem przez Agencję Rynku Rolnego procesu zamknięcia roku kwotowego 2010/2011 ustalono, że stopień wykorzystania kwoty krajowej w Polsce w roku kwotowym 2010/2011 wyniósł 94,20%. Wykorzystanie krajowej kwoty dostaw hurtowych ukształtowało się na poziomie 94,86%, zaś wykorzystanie krajowej kwoty sprzedaży bezpośredniej wyniosło 54,25% [Kwota mleczna...2011].

Tabela 1. Produkcja i spożycie mleka krowiego świeżego w Polsce

Table 1. Production and consumption of fresh cow milk in Poland

Rok/ Year	Produkcja mleka krowiego [mln l]/ Cow milk production [mln l]	Spożycie mleka krowiego [mln litrów]/ Milk consumption [mln l]	Relacja spożycie- produkcja/ consumption- production ratio [%]
1995	11 303,0	9963,0	88,1
1996	11 355,0	10 122,0	89,1
1997	11 770,0	10 253,0	87,1
1998	12 229,0	10 793,0	88,3
1999	11 915,0	10 905,0	91,5
2000	11 543,0	10 299,0	89,2
2001	11 538,0	9976,0	86,5
2002	11 527,0	10 089,0	87,5
2003	11 546,0	9912,0	85,8
2004	11 477,0	9070,0	79,0
2005	11 575,0	8843,0	76,4
2006	11 633,0	9021,0	77,5
2007	11 744,0	9049,0	77,1
2008	12 063,0	9234,0	76,5
2009	12 085,0	9674,0	80,0

Źródło/Source: Rocznik Statystyczny Rolnictwa, Rocznik Statystyczny Rolnictwa i Obszarów Wiejskich, Rocznik Statystyczny RP, 1995-2009

Analiza statystyczna zmian na rynku mleka krowiego w Polsce

W tabeli 1 przedstawiono informacje dotyczące produkcji oraz spożycia mleka krowiego świeżego w Polsce w latach 1995-2009. W całym analizowanym okresie, spożycie mleka w Polsce było mniejsze od produkcji i stanowiło od 76,4% (w 2005 r.) do 91,5% (w 1999 r.) wielkości produkcji mleka.

W latach 1995-2009 produkcja mleka krowiego wzrastała z roku na rok średnio o 0,5%, natomiast spożycie tego produktu spadało średniorocznie o 0,2% (rys. 1).

Na rysunkach 2 i 3 zaprezentowano bilans mleka krowiego świeżego w Polsce za lata 2002-2009. Na rysunku 2 zestawiono łączny przychód oraz łączny rozchód mleka. Na łączny przychód składa się produkcja krajowa mleka oraz import tego towaru, natomiast łączny rozchód stanowi sumę zużycia krajowego¹ oraz eksportu mleka (rys. 3).

W analizowanym okresie, nadwyżkę przychodu mleka nad jego rozchodem zanotowano w latach: 2004, 2006 oraz 2007 (odpowiednio: 16, 46 oraz 163 mln l). W latach: 2002, 2003, 2005, 2008 i 2009 rozchód mleka przewyższał z kolei łączny przychód (odpowiednio o: 64, 22, 28, 100 oraz 53 mln l).

W latach 2002-2009, przeciętny roczny eksport mleka wynosił 2 161 mln l, natomiast importowano średnio 421 mln l mleka rocznie. Zarówno import, jak i eksport – w analizowanym okresie – wzrastały w jednakowym tempie, tj. z roku na rok przeciętnie o 14%.

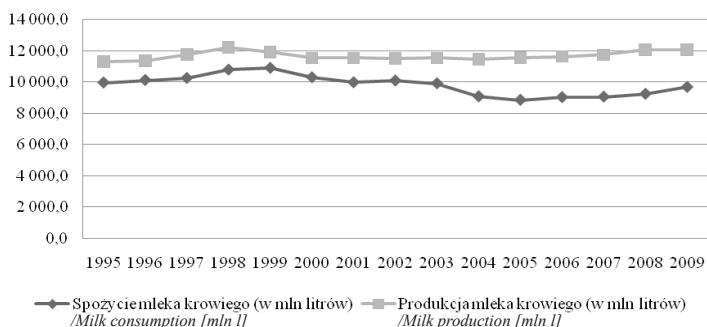
¹ Na zużycie krajowe składają się: spożycie, spasanie oraz straty.

Rysunek 1. Produkcja i spożycie mleka krowiego świeżego w Polsce w latach 1995-2009

Figure 1. Production and consumption of fresh cow milk in Poland between 1995 and 2009

Źródło: jak w tab. 1

Source: see tab. 1

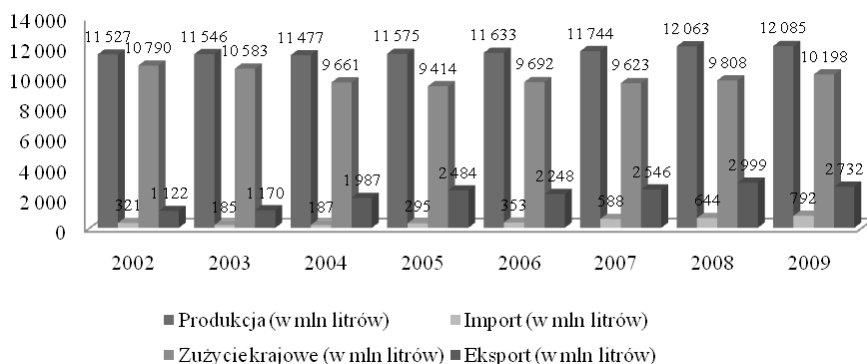
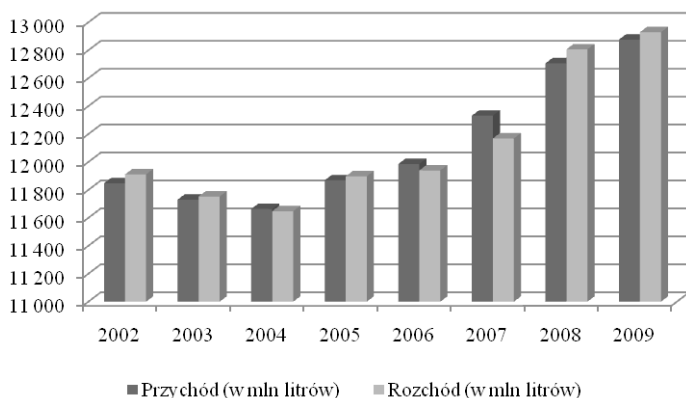

Rysunek 2. Ogólny bilans mleka krowiego świeżego w Polsce

Figure 2. Milk supply and disappearance in Poland

Źródło: jak w tab. 1

Source: see tab. 1

Rysunek 3. Szczegółowy bilans mleka krowiego świeżego w Polsce

Figure 3. Milk production, domestic disappearance, imports and exports in Poland

Źródło: jak w tab. 1

Source: see tab. 1

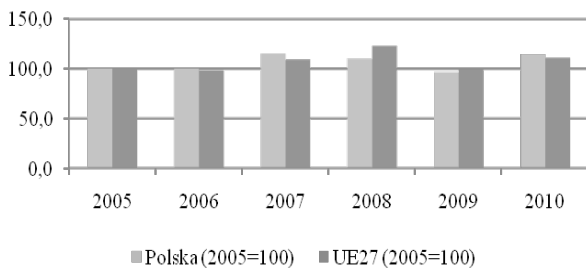
Rysunek 4. Dynamika zmian cen mleka krowiego w Polsce i w Unii Europejskiej (27 krajów członkowskich)

Figure 4. Milk price changes in Poland and the EU-27

Źródło: opracowanie własne na podstawie [www.appsso.eurostat.ec.europa.eu]

Source: own study based on

[www.appsso.eurostat.ec.europa.eu]

Na rysunku 4 przedstawiono indeksy jednopodstawowe, o podstawie w roku 2005 (2005=100), charakteryzujące dynamikę zmian cen mleka krowiego w Polsce i w krajach Unii Europejskiej (UE-27). W latach 2005-2010 ceny mleka krowiego w Polsce wzrastały z roku na rok średnio o 2,8%. Dla porównania, w krajach Unii Europejskiej – w analogicznym okresie – ceny wzrastały z roku na rok przeciętnie o 2,1%.

Podsumowanie

WPR rolna w zakresie regulacji rynku mleka nie wpłynęła istotnie na wielkość podaży tego surowca zarówno w Polsce, jak i w krajach UE. Globalnie w UE suma kwot mlecznych nie jest przekraczana, pomimo przekraczania krajowych kwot przez nieliczne unijne kraje. W Polsce na wzrost podaży mleka ma niewątpliwie wpływ system dopłat unijnych. System kwot mlecznych zmniejsza prorynkowe nastawienie producentów mleka. Kwoty te zakłócają bowiem reakcję rolników na sygnały cenowe i uniemożliwiają uzyskanie większej skuteczności, ponieważ wpływają hamująco na restrukturyzację. Zmiany w wielkościach przyznanych kwot krajowych prowadzą do stopniowego znoszenia kwot mlecznych.

Literatura

- Dostawy mleka w UE poniżej kwoty!. FAMMU/FAPA, [www.ppr.pl], odczyt 31.10.2011.
- Grochowska R.** 2003: Wspólna organizacja rynku mleka i produktów mlecznych w Unii Europejskiej – zasady i mechanizmy działania. Urząd Komitetu Integracji Europejskiej, Warszawa, 6.
- Krzyżanowski J.T.** 2009: Wspólna polityka rolna Unii Europejskiej. Wybrane zagadnienia. Wyd. SGGW, 87, 95-97. Kwota mleczna coraz większa. [www.farmer.pl] dostęp 05.09.2011.
- Malak-Rawlikowska A.** 2007: Kwoty mleczne w Polsce. [www.farmer.pl], odczyt 14.03.2007.
- Pięć krajów przekroczyło kwoty mleczne w sezonie 2010/2011. [www.farmer.pl], odczyt 31.10.2011.
- Rocznik Statystyczny Rolnictwa. 1995-2009: GUS, Warszawa.
- Rocznik Statystyczny Rolnictwa i Obszarów Wiejskich. 1995-2009: GUS, Warszawa.
- Rocznik Statystyczny RP. 1995-2009: GUS, Warszawa.
- Rozporządzenie Rady Nr 804/68/ EWG z dnia 27 czerwca 1968 r. w sprawie wspólnej organizacji rynku mleka i przetworów mlecznych, Dz.U. L 148 z 27.6.1968.
- Rozporządzenie Rady (WE) Nr 72/2009 z dnia 19 stycznia 2009 r. w sprawie zmian we wspólnej polityce rolnej poprzez zmianę rozporządzeń (WE) nr 247/2006, (WE) nr 320/2006, (WE) nr 1405/2006, (WE) nr 1234/2007, (WE) nr 3/2008 oraz (WE) nr 479/2008 i uchylające rozporządzenia (EWG) nr 1883/78, (EWG) nr 1254/89, (EWG) nr 2247/89, (EWG) nr 2055/93, (WE) nr 1868/94, (WE) nr 2596/97, (WE) nr 1182/2005 i (WE) nr 315/2007, (Dz. U. Unii Europejskiej L 30/12 z 31.01.2009).
- Urząd Komitetu Integracji Europejskiej. Rynek mleka, [http://www.ukie.gov.pl], odczyt 2011 [www.appsso.eurostat.ec.europa.eu], odczyt 2011.

Summary

Common agricultural policy concerning milk market has no significant impact on supply of this commodity in Poland or in the European Union. In the EU as a whole, a sum of milk quotas is not fully utilized despite an overdraft of country quotas by a few EU member-states. In Poland, an increase in milk supply is undoubtedly driven by the EU subsidy system. A system of milk quotas reduces market orientation of dairy farmers. Quotas weaken farmers' reaction to price signals and lower the production effectiveness by hindering the restructuring of dairy farming (Council Regulation No 72/2009). Amendments in country quota assignment lead to a gradual elimination of milk quotas.

Adres do korespondencji:

dr Ewa Zdunek-Rosa
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
Wydział Nauk Ekonomicznych i Zarządzania
Katedra Ekonometrii i Statystyki
ul. Gagarina 13a, 87-100 Toruń
tel. (56) 611 47 84
e-mail: ezdunek@uni.torun.pl

dr Agnieszka Huterska
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
Wydział Nauk Ekonomicznych i Zarządzania
Katedra Zarządzania Finansami
ul. Gagarina 13a, 87-100 Toruń
tel. (56) 611 48 95
e-mail: huterska@umk.pl